

Arkeologian kansainvälinen hakemisto

Uralistiikan tutkimuksen bibliografia. Bibliography of Uralic studies. I. Arkeologia. Archaeology. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 494. Helsinki 1989. Valtion painatuskeskus. 149 s.

Bibliografija po uralistike. Bibliography on Uralic studies. I. Arheologija. Archaeology. Akademiya Nauk SSSR. Moskva 1988. Tipografija Valtion painatuskeskus 1989. 397 s.

Suomen Akatemian ja Neuvostoliiton tiedeakatemian yhteishankkeena tuottaman uralistiikan bibliografian osista ensimmäiset sisältävät suomalaisten ja neuvostoliittolaisten arkeologian tutkijoiden tuotannon vuodesta 1917 vuoteen 1987. Niteitä on kaksi, toinen Suomea ja toinen Neuvostoliittoa koskeva. Suomalaisessa osassa julkaisuja on yhteensä 1981. Neuvostoliittolainen osa on yli kaksin verroin suurempi; nimikkeitä siinä on peräti 4328. Englanninkieliset otsikoiden käännökset sekä molempien maiden omakieliset asiahakemistot englanninkielisine vastineineen edistävät bibliografioiden kansainvälistä käyttöä.

Bibliografia on käytettävissä paitsi painettuina julkaisuna myös tietokantoina, jotka ovat nyt julkaistuja teoksia laajempia ja joihin jatkuvasti tallennetaan uusinta aineistoa. Perehtymättä tarkemmin varsinaiseen Uralica-tietokantaan arvelen sen suuresti hyödyttävän uralistiikan tutkimusta ei vain Suomessa ja Neuvostoliitossa vaan muuallakin maailmassa.

Vaikka kumpaisenkin maan painettu bibliografia on laadittu pääosin samojen yleisperiaatteiden mukaan, eroja on kuitenkin syntynyt. Aineisto sanotaan ryhmitellyn siten, kuin se on ollut tutkimuksen mukaisinta oman maan tutkimuksen kannalta. Silmiinpistävimät erot ovat luokituksessa ja asiasanastoissa. Lopputuloksessa kuvastuu molempien maiden erilainen tutkimustraditio. Muinaisjäännösten etniseen identifiointiin ja

kansojen etnogeneesiin liittyvät kysymykset ovat venäläisessä tutkimuksessa olleet aina enemmän esillä kuin suomalaisessa arkeologiassa.

Suomessa aineiston keruu on pohjautunut sekä jo olemassaoleviin suomalaisiin alan bibliografioihin että yhteispohjoismaiseen *NAA*-sarjaan (*Nordic Archaeological Abstracts* 1974—). Jälkimmäinen sisältää julkaisujen sisältöä analysoivan asiahakemiston, joka on ollut myös suomalaisen uralistiikan bibliografian sanaston pohjana. Näin ollen kirjallisuuden luokituksessa ja indeksoinnissa on nähtävissä pohjoismainen tutkimustraditio. Vanhempien julkaisujen osalta asiasanojen määrääminen on edellyttänyt tutustumista alkuperäisaineistoon, mikä on vaatinut suuren työpanoksen. Asiahakemistonsa ansiosta uusin bibliografia on edeltäjiään monin verroin käyttökelpoisempi.

Koska kyseessä on tieteellisen tutkimuksen bibliografia, se ei sisällä sanoma- ja aikakauslehtien artikkeleita. Mukana on silti monissa yleistajuisissa julkaisuissa ilmestyneitä artikkeleita, mikä on hyvä, koska puhtaasti tieteellinen arkeologinen kirjallisuus on maassamme lopultakin melko suppea. Lisäksi esim. erinäisissä kotiseutujulkaisuissa saattaa esiintyä asiasisällöltään tärkeitäkin artikkeleita, joiden tietoja on vaikea löytää mistään muualta.

Suomalainen bibliografia kattaa kaikki esihistorialliset periodit ja keskiajan noin vuoteen 1550 asti. Keskiaikaa koskevista on poimittu vain arkeologian kannalta relevantit julkaisut. Neuvostoliittolainen rinnakkaisteos ulottuu 1600-luvulle asti. Esihistoriallinen kronologia ei ole yhteneväinen molemmissa maissa.

Sekä suomalaisessa että neuvostoliittolaisessa bibliografiassa on asiasana- ja henkilöhakemisto. Paikannimihakemisto ja ns. isäntäjulkaisujen luettelo sisältyvät vain suomalaiseen osaan. Niiden puuttuminen neuvostoliittolaisesta osasta heikentää sen käytettävyyttä. Paikannimihakemiston laatiminen uralilaisten kansojen laajoilta asuma-alueilta olisi

ymmärrettävästi ollut suuren työn takana.

Suomea koskeva bibliografia käsittää suomalaisten kirjoittajien tuotannon. Julkaisupaikalle ei ole asetettu rajoituksia. Esipuheen mukaan ulkopuolelle on aiheen rajauksen vuoksi jätetty Ahvenanmaan ruotsalaisasutukseen liittyvä aineisto. Mukaan ei ole otettu neuvostotutkijoiden Suomessa julkaisemia artikkeleita, joiden pitäisi löytyä heidän omasta bibliografiastaan. Mutta miten on, löytyvätkö ne? Eivät suinkaan kaikki. Jopa niinkin keskeisessä sarjassa kuin *Fennoscandia Archaeologica* julkaistut artikkelit puuttuvat neuvostoliittolaisesta osasta.

Neuvostoliittolaiseen bibliografiaan on sitävastoin päässyt joukko suomalaisarkeologien NL:ssa pitämiä ja siellä painettuja symposiumesitelmiä. Niiden esiintyminen neuvostoliittolaisessa osassa on tarpeetonta, joskin vaaratonta päällekkäisyyttä. Kun kirjasta kuitenkin puuttuu vaikka kuinka paljon heidän omia julkaisujaan, jotka siihen eittämättä kuuluisivat, asia ihmetyttää. Esipuheessa ei selosteta valintaperusteita, mikä olisi kyllä tärkeä tieto kirjan käyttäjän kannalta. Olisi voinut myös mainita, etteivät kaivausraportteja sisältävän *Arheologičeskie otkrytija* -nimisen sarjan artikkelit ole mukana.

Neuvostoliittolaista osaa selatessa saa sen käsityksen, että kirjallisuutta on karstittu ankaralla kädellä. Kun muinaisjäännösten etnoksen määrittäminen on tunnetusti usein vaikeata, bibliografian rajaus pelkästään uralilaisia kansoja koskeviin tutkimuksiin on arkeologian näkökulmasta keinotekoinen.

Nykyiset suomensukuiset kansat ovat Neuvostoliitossa pelkästään reliktiesiintymä. Laaja etninen kokonaisuus on slaavilaistunut ja pilkkoutunut osiin, jotka edustavat kunkin kulttuurin voimakkainta ydinaluetta. On aivan selvää, ettei alkuperäisellä laajalla suomalais-ugrilaisella alueella tavattava slaavilainen aineisto kuvasta yksinomaan slaavilaista vaan suureksi osaksi slaavilaistu-

nutta väestöä. Slaavilaistumisprosessi on mielenkiintoinen ja periaatteellisesti tärkeä tutkimusprobleema, joka jää nyt suureksi osaksi näkymättömiin, koska slaaveja koskeva tutkimus ja kirjallisuus on rajattu pois.

Bibliografiasta puuttuu näin ollen paljon Suomen ja Luoteis-Venäjän suomen-sukuisten kansojen kannalta keskeistä arkeologista kirjallisuutta. Esimerkkinä puuttuvista julkaisuista voi mainita A. N. Kirpičnikovin kaksiosaisen muinaisen Venäjänmaan aseita käsittelevän teoksen *Drevnerusskoe oružie* (1966). Epäjohdonmukaisuudesta kertoo sekin, että kirjaan on päässyt mukaan joitakin Staraja Ladogan eli Laatokanlinnan kaupunkikeskusta koskevia artikkeleita, mutta uusinta artikkelikokoelmaa *Srednevekovaja Ladoga* (1985) bibliografiassa ei ole. Myös Novgorodinmaan keskiaikaisia linnoja käsitteleviä tutkimuksia saa kirjasta turhaan hakea. Suomalaiseen osaan linnat ja linnoitukset on otsikoitu omaksi ryhmäkseen.

Eniten ihmetyttää monien selkeästi itämerensuomalaisia kansoja koskevien artikkelien puuttuminen. Bibliografiasta on jätetty pois mm. kokoomajulkaisun *Novoe v arheologii Severo-Zapada SSSR* (1985) artikkelit, joiden joukossa on mm. O. I. Konkovan kirjoitus inkeroiskalmistoista ja A. I. Saksan artikkeli Karjalan kannaksen arkeologisista tutkimuksista. Luetteloa voisi jatkaa.

Suomalaisessa bibliografiassa on oman otsikon »Ihminen ja ympäristö» alle sijoitettu eläin- ja kasvitieteen, geologian, osteologian ja fyysisen antropologian arkeologiaan kytkeytyvät julkaisut. Tämä kuvastaa suomalaista tutkimusta, joka tukeutuu neuvostoliittolaista enemmän luonnontieteisiin. Luonnontieteellisiin menetelmiin liittyviä tutkimuksia on myös ensimmäisen pääluvun alaotsikon »Metodologia ja tutkimusmenetelmät» kohdalla. Löytämistä helpottavat lisäksi mm. sellaiset hakusanat kuin fosfaattianalyysi, siitepölyanalyysi, radiohiiliajoitus ja termoluminesenssijoi-

Neuvostoliittolaisen osan asiasanahakemistossa ei tällaisia hakusanoja valittavasti ole. Suomalainen ja neuvostoliittolainen asiasanasto ovat muutenkin aivan erilaiset eivätkä vastoin alkuperäisiä suunnitelmia vastaa toisiaan. Suomalainen sanasto on paitsi yksityiskohtaisempi myös paremmin systematisoitu. Neuvostoliittolaisen asiasanaston käyttö on sitä vastoin aikamoista hakuumunntaa. Arkeologisten kulttuurien suuremmasta määrästä johtuen hakusanat ovat hyvin yleisellä tasolla. Esim. kohdassa »aseet» on yksilöity vain alue ja ajanjakso, kun suomalaisesta osasta löytyvät lisäksi hakusanat »keihäät», »kilvet», »miekat» jne.

Neuvostoliittolaisen osan asiasanahakemiston otsikot ovat myös sisällöltään epämääräisiä. Käyttäjälle ei vähällä selviä, millä perusteilla julkaisut on asiasisältönsä puolesta sijoitettu esim. seuraavien hakusanojen kohdalle (käytän englanninkielisiä vastineita): *Baltic-Finnic tribes*, *Baltic Sea region*, *Ethnic processes*, *Ethnic structure*, *Ethnocultural regions*, *Ethnocultural ties*, *European North of the USSR*, *Finno-ugric studies*, *Finno-Ugric tribes*, *North-West of the USSR* jne. Näihin hakusanoihin kuuluvia viitenumeroita on sivukaupalla, eikä käyttäjä tiedä, mistä olisi viisainta aloittaa. Näin ylimalkaisen asiasanaston hyöty on jokseenkin vähäinen. Sisällysluettelon luokituksen epäloogisuudesta voidaan mainita esimerkkinä R. Indrekon kaksi miltei samannimistä esihistoriallista kalastusta käsittelevää artikkelia (no:t 705 ja 850), jotka on sijoitettu eri lukuihin.

Puuttumatta neuvostoliittolaisessa osassa havaitsemiini merkityksettömämpiin painovirheisiin mainitsen yhden pikku kömmähdyksen. Kyrillisessä henkilöhakemistossa esiintyy tekijän nimi P. Mats. Kuka hän on? Viitettä katsomalla selviää, että kysymyksessä on ruotsalainen Mats P. Malmer!

Edellä luetelluista puutteistaan huolimatta neuvostoliittolainen bibliografia on kuitenkin verraton sikäläiseen arkeo-

Kirjallisuutta

logiseen kirjallisuuteen opastava teos. Se on myös hyvä pohja myöhemmin toivon mukaan laadittaville täydellisimmille bibliografioille.

Bibliographia Studiorum Uralicorum on esipuheen mukaan juhlaulkaisu, jonka valmistelun alku sijoittui Suomen itsenäisyyden ja Lokakuun vallankumouksen 70. juhluotoon. Silti loppulauseeseen sisältyvä toive siitä, että julkaistava bibliografia »lujittaisi kansojen välistä rauhaa» vaikuttaa suomalaisesta lukijasta tieteellisessä kirjallisuudessa naiivilta »pysähtyneisyyden» kauden sa-nahelinältä.

PIRJO UINO